

Lunds Universitet
Socialhögskolan
Komparativ socialpolitik
Höstterminen 2006

LYCKA

En studie av ekonomins inverkan på lyckan

Författare Eva Ågran
Handledare Stine Thorsted

ABSTRACT

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	3
1. 2 PROBLEMFÖRMULERING	3
1. 3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1. 4 AVGRÄNSNINGAR OCH DEFINITIONER.....	5
1. 5 METOD OCH URVAL	5
1. 5. 1 Metod och material	5
1. 5. 2 Urval.....	6
1. 5. 3 Intervjuer.....	7
1. 5. 4 Etiska överväganden	7
1. 5. 5 Källor	8
1. 5. 6 Källkritik.....	8
1. 6 FÖRTSATT FRAMSTÄLLNING	10
2. TIDIGARE FORSKNING	10
2. 1 FORSKNINGENS OMFATTNING OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	11
2. 2 EKONOMERNAS SYN PÅ LYCKOFORSKNING.....	12
2. 3 PERSPEKTIV PÅ LYCKA	12
2. 4 MATERIELLA OCH EKONOMISKA PERSPEKTIV	13
2. 5 VÄLSTÅND OCH BEFOLKNINGENS LYCKONIVÅ.....	14
3. TEORI.....	16
3. 1 ASPIRATIONSTEORIN	17
4. EMPIRI	18
4.1 INTERVJUPERSONER	19
4.2 LYCKA.....	20
4. 2. 1 Vad innebär begreppet lycka.....	20
4. 2. 2 Vad ger upphov till lycka, att vara lycklig?	20
4. 3 LYCKA OCH ARBETE	22
4. 3. 1 Med eller utan arbete	22
4. 4 EKONOMISK STRESS.....	23
4. 4. 1 Välfärdsnivå	26
4. 4. 2 Jämförelser.....	27
4. 4. 3 Ekonomisk prioritering	27
4. 5 KAN PENGAR GE LYCKA?	28
4. 6 VÄGEN TILL MÅLET	29
5. ANALYS	30
6. SLUTDISKUSSION.....	32
REFERENSLISTA.....	34
LITTERATUR.....	34
ARTIKLAR	34
INTERNETADRESSER.....	35

BILAGA

1. Inledning

1.2 Problemformulering

Lycka är något som troligen alla människor strävar efter oavsett vilken sociokulturell situation de befinner sig i. Lycka i sig är ett subjektivt tillstånd och uppfattningen om huruvida man är lycklig, samt vad som bringar lycka, beskrivs inte på samma sätt av olika människor. För en del betyder lycka kanske att kunna äta sig mätt, för någon annan att klara av att stiga ur sängen och för en tredje att kunna köpa något man länge önskat. Det finns en uppsjö av självhjälpslitteratur som på olika sätt sägs kunna vägleda människor till ett lyckligt liv. Lycka utlovas även av religiösa samfund och läror från olika delar av världen, om bara tron är den rätta. Idealet i dagens samhälle betonar vikten av att vara lycklig och samtidigt även lyckad, ansvaret för detta ligger på individen.

Vad är lycka? Jag tror att lycka består av flera dimensioner, vardagslyckan i att få en kram av ett barn, hitta en hundralapp i byxfickan när pengarna är slut och det är två dagar till lön, vårsolen som värmer efter en lång vinter, det finns många situationer i livet som innehåller små stunder av lycka. En mer överväldigande lyckokänsla kan framkomma av händelser i livet, som att oskadd kliva ur bilen efter en olycka, att gifta sig med sitt livs kärlek eller att bli förälder.

I Nationalencyklopedin finns en folkloristisk tolkning av lycka ”I fråga om fornnordiska förhållanden den övernaturliga kraft eller makt som vissa människor (individer såväl som släkter) blivit delaktiga av och som garanterar deras framtid”. (www.ne.se.C) En svensk folklivsforskare, Ebbe Schön beskriver i boken Lyckan kommer, lyckan går (2004) hur fördelningen av lycka såg ut mellan individ och samhälle förr i tiden. Lyckan, det goda, framställs som en gemensam men begränsad resurs i exempelvis en by. Om en person blev lycklig kunde detta endast ske på någon annans bekostnad. Vidare innebar varje utdelning av lycka att det totala kapitalet minskade och det ledde till konkurrens om lyckan. Lyckan kunde bli stulen och genom trolldom kunde den även förflyttas eller försvinna. (Bringéus, 2004) En mer vardagsnära tolkning i NE definierar lycka som ”en varaktig känsla av djup glädje och tillfredsställelse betingad av grundläggande förutsättningar i själva livssituationen”. (www.ne.se.B)

Tolkningen som Professor Ruut Veenhoven (1984) använder i sin lyckoforskning beskriver lycka som resultatet av frågan; hur tillfreds en människa är med sitt liv i det stora hela. Psykologen Argyle använder sig av begreppet SWB, Subjective Well-Being, subjektivt välbefinnande, som en synonym för lycka. I forskningen används det engelska ordet

happiness som betyder lycka men även glädje, begreppet är komplext och påverkar troligen svaren i undersökningarna eftersom det kan uppfattas på olika sätt. (Argyle, 2001)

Det finns flera myter om lycka och vilka människor som kan anses vara lyckliga. Veenhoven (1984) beskriver myten att människor i primitiva samhällen skulle vara lyckligare än människor i den stressade västvärlden. Generellt sett visar forskningen att människor i I-länder är lyckligare än de i U-länder. Myten bygger på romantiska tankar att det var bättre förr och att dagens stressade samhälle inte gör människor lyckliga. Denna inställning kan grunda sig i en pessimistisk syn på framtiden. (Veenhoven, 1984)

Varför väljer jag att skriva en uppsats om något så svårfångat som lycka? Det är inget typiskt ämne inom socionomutbildningen. Denna utbildning förknippas med flera former av socialt arbete som ofta handlar om problem – olika typer av kriser och bearbetning av negativa känslor. Sociologen Becker (Mallén, 2005) kan motivera varför vi ska bredda perspektivet. Det finns nämligen en poäng i att studera eller undersöka motsatsen till en problembild för att skapa nya infallsvinklar, och därför har jag valt att närmare studera faktorer som påverkar den enskilde individens lycka. Becker säger att om vi bara skriver om sådant som är intressant och viktigt, grundat i vår förförståelse eller vad vår profession eller litteratur säger så kommer vi att missa intressanta upptäckter eftersom även studier av det triviala och allmänna leder till utveckling. (Mallén, 2005)

Att skriva om och forska om lycka innebär en viss problematik, användandet av ordet lycka upplevs ibland som något ytligt med fokus på västvärlden eftersom det finns människor som lever under förhållanden som krig, svält och terror. Forskningen kan ses som ett nytt sätt att försöka greppa det goda livet och det finns beröringspunkter med den pågående välfärdsdiskussionen. I boken Welfare theory skriver Fitzpatrick att välfärden vilar på ett antal olika grunder och lycka är en av dessa. Han identifierar lycka kontra välfärd där lycka innebär välbefinnande, han tror att människor kan vara lyckliga i allmänhet även om de ibland upplever motgångar. (Fitzpatrick, 2001) Att fokusera på positiva upplevelser i frågan om välfärd är i enlighet med det förhållningssätt som till stor del råder inom praktiskt socialt arbete. Det salutogena perspektivet - att se på det som är friskt och på vilka resurser människor har - finns även inom sjukvården. Detta perspektiv kan vara en orsak till att forskare ser det som viktigt att se närmare på vilka faktorer som bringar lycka samtidigt som forskningsresultaten har stor inverkan på det praktiska sociala arbetet.

Bilden av lycka kan problematiseras på många sätt. Kan det anses att staten har det yttersta ansvaret för individens lycka, eller är det individens eget ansvar? Definitionen av vårt västerländska välfärdsbegrepp kan ses utifrån olika ideologiska perspektiv men handlar även

om delaktighet och demokrati. Det innefattar vidare rättviseperspektiv, frihet och olika behov. Välfärd kan men behöver inte innefatta lycka. När det gäller lycka kan man inte tala om rättvisa, möjligtvis kan man genom rättvisa och eller fördelning kompensera det som väcker missnöje. Forskarna tycks sträva efter en mer tvärvetenskaplig syn på ämnet lycka.

1. 3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka på vilket sätt den ekonomiska faktorn påverkar hur lycka upplevs hos den enskilde. Detta ska utföras genom följande frågeställningar. De första tre frågorna är av utforskande karaktär medan den sista frågan är av en mer prövande sort. Därför kommer denna fråga att prövas mot tidigare forskning eftersom undersökningen inte lämpar sig för generaliseringar på grund av sin storlek.

- Hur definierar intervjupersonerna lycka?
- Hur påverkar hushållsekonomin den enskilde individens lycka?
- Hur påverkas individens lycka av samhällsekonomin?
- Skiljer sig upplevelsen av lycka mellan olika socioekonomiska grupper i samhället?

1. 4 Avgränsningar och definitioner

Lyckobegreppet är stort och omfattande och det finns ingen möjlighet att belysa alla infallsvinklar under den begränsade tid som finns till förfogande, jag kommer i avsnittet tidigare forskning att belysa faktorer som förekommer i lyckoforskningens övergripande undersökningar för att vidare djupdyka i korrelationen mellan ekonomi och lycka. Begreppet ekonomisk stress kommer att användas i denna undersökning och jag väljer att definiera detta begrepp som den oro människor upplever inför sin ekonomiska situation. Stress avser då frånvaro av den positiva känsla som lycka innebär.

1. 5 Metod och urval

I detta avsnitt kommer jag att ta upp hur denna undersökning har genomförts, metod, urval och intervjuer, etiska övervägande samt mina val av källor och källkritiskt resonemang.

1. 5. 1 Metod och material

För att besvara mina frågeställningar som i första hand är av undersökande natur har jag valt att använda ett kvalitativt tillvägagångssätt i min undersökning. Detta eftersom den kvalitativa metoden ger möjlighet att karaktärisera egenskaper hos ett fenomen (Repstad, 1999). Den

empiriska undersökningen har utförts genom respondentintervjuer och min ambition är att tolka och förstå människors upplevelse av ekonomins betydelse för deras lycka.

Större delen av den tidigare forskningen är enligt Veenhoven (1984) baserad på kvantitativa undersökningar. Dessa tar reda på vad som är gemensamt och representativt för det stora flertalet. För att undersöka vilka faktorer som korrelerar till lycka använder forskarna sig av enkätundersökningar som sedan körs genom statistikprogram. (UR, Brülde, 2006)

Kvantitativ och kvalitativ metod kompletterar varandra, genom att de tar fram olika vinklar av en undersökning, men används ofta för olika typer av frågeställningar (Repstad, 1999). Det ska bli intressant att se om de kvantitativa undersökningarna som är gjorda i tidigare forskning kan utgöra stöd eller komplettera mina resultat.

1. 5. 2 Urval

Urvalet av intervjupersoner var strategiskt och bestod till större delen av bekanta och deras bekanta. Studien består av två urvalsgrupper med fyra personer i varje grupp. Den ena gruppen innefattar långtidsarbetslösa/sjukskrivna och den andra gruppen består av förvärvsarbetande höginkomsttagare. Anledningar till att jag valde denna uppdelning är att det inom debatten om lyckoforskning finns en tanke att pengar endast är betydelsefulla för lyckan upp till en viss inkomst, samt att en av frågeställningarna i denna undersökning är att ta reda på om den upplevda lyckan skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper. Jag utgår ifrån följande definitioner; långtidsarbetslösa är enligt AMS de personer som är 25 år och äldre och varit arbetslösa mer än sex månader och de under 25 år som varit arbetslösa mer än etthundra dagar. (www.ams.se) I denna grupp innefattas även några som varit växelvis arbetslösa och sjukskrivna. Den andra gruppen är höginkomsttagare, definition enligt Ekonomifakta, det finns två skiktgränser och jag har valt att använda mig av den nedre gränsen som innebär en årsinkomst på minst 306 000 sek/år. Vid denna nivå återfinns brytpunkten för statlig inkomstskatt. (www.ekonomifakta.se/page___390.aspx) Det var inte helt enkelt att finna intervjupersoner i gruppen långtidsarbetslösa/sjukskrivna eftersom nya regler orsakade att de flesta arbetsmarknadsåtgärder drogs in några veckor före min undersökning startade och det tog bort möjligheten att få tillträde till fältet genom organisationer som tidigare var sysselsatta med denna verksamhet. Genom kontakt med en bekant som arbetar inom fältet med arbetslivsfrågor löste allt sig till slut och intervjuerna kunde genomföras. Åtta personer tillfrågades och samtliga tackade ja till att medverka i undersökningen.

1. 5. 3 Intervjuer

Genom att utföra respondentintervjuer inhämtas information om individens egna åsikter, känslor och uppfattningar. (Repstad, 1999) Inom kvalitativ forskning används en standardiserad intervjuguide där det även ges utrymme för följdfrågor (Halvorsen, 1992). Jag har använt en sådan intervjuguide (bilaga 1) som består av frågor baserade på mina frågeställningar. Utöver dessa frågor har jag ställt följdfrågor vid behov samt låtit intervjupersonerna fritt utveckla sina tankar i ämnet. Intervjuerna har varit individuella och skett i varierande miljöer. Samtliga intervjuer har spelats in och sedan transkriberats till text. Jag fick inga indikationer på att inspelningen gjorde intervjupersonerna fåordiga eller tystlåtna. Intervjutexterna har sedan bearbetats genom induktiv tolkning, jag har tolkat respondenternas svar och placerat in dem i olika teman inför den kvalitativa analysen.

I kvalitativa intervjuer har intervjuareffekten betydelse genom att respondenten exempelvis ger ett visst svar som de tror att intervjuaren vill höra (Halvorsen, 1992). Vidare kanske intervjupersonen vill ge ett svar som är socialt acceptabelt och då finns det faktorer att ta hänsyn till som samhällsnormen. Om normen i samhället är att man ska vara lycklig kanske intervjupersonens svar vinklas därefter. En annan norm i förhållande till pengar och lycka kan vara att människor inte blir lyckligare av att ha mycket pengar och för att framstå som lagom eller för att inte verka skrytsam kanske intervjupersonerna tenderar att vinkla svaret för att slippa avvika från normen. En annan sak som kan inverka är intervjuarens personlighet, denna kan påverka intervjupersonerna att svara på ett bestämt sätt för att inte verka okunniga (Halvorsen, 1992). Jag såg det som viktigt att inför intervjuerna påpeka att det inte finns något rätt svar på frågorna utan syftet var att få reda på personens egna upplevelser av, som i detta fall, lycka och ekonomisk situation. Flera av de intervjuade förmedlade en osäkerhet över om det de berättade verkligen var lycka, som om det fanns någon vedertagen definition på begreppet. Jag upplevde att de trodde att deras svar avvek från de andra intervjupersonernas genom att några frågade om någon annan svarat likadant i tidigare intervjuer.

1. 5. 4 Etiska överväganden

När intervjuer ska genomföras innebär det även att en rad etiska övervägande måste göras. Intervjupersonerna informerades före intervjun om vad materialet skulle användas till och det kommer endast att användas till denna studie. Medverkan var frivillig och intervjupersonerna informerades om att de när som helst kunde dra tillbaka sin medverkan. Intervjuerna har behandlats konfidentiellt och kommer att förstöras när studien är klar. Samtliga intervjupersoner har avidentifierats.

När det gällde urvalsgruppen med långtidsarbetslösa/sjukskrivna var det viktigt att närma sig fältet på ett etiskt sätt eftersom de grupperna i vissa sammanhang är stigmatiserade. Det var därför betydelsefullt att använda förbindelser med fältet när jag sökte kontakt med intervjupersonerna. Vidare var det viktigt att före intervjun framhålla frivilligheten att medverka i undersökningen (Halvorsen, 1992). Möjligheten fanns att intervjupersonerna på något vis stod i beroendeställning till min kontaktperson och tackade ja till att medverka för att vara till lags.

1. 5. 5 Källor

Mitt primärmaterial består av de åtta intervjuer som jag utfört. Sekundärmaterial består av litteratur, artiklar och internetsidor gällande tidigare forskning inom ämnet. Genom en databas i Nederländerna, World Database of Happiness, där stora delar av all lyckoforskning som är gjord finns samlad, fann jag flera andra källor, både författare, internetsidor och hänvisningar till artiklar. Jag tog även kontakt med Bengt Brülde, doktor i praktisk filosofi på Göteborgs universitet, som sammanställer lyckoforskning från hela världen, därifrån fick jag några litteraturtips. Sökningar i ELIN och LOVISA, bibliotekets databaser har givit intressant material om tidigare forskning, både i böcker och i tidskrifter. Vidare har jag funnit flera intressanta debattartiklar i ekonomiska tidskrifter. Jag har valt att presentera olika infallsvinklar, på lycka kontra ekonomi, eftersom de skiljer sig åt beroende på vilken inriktning forskaren har.

1. 5. 6 Källkritik

Lycka är ett laddat ämne inom forskningen, det finns ideologiska innebörder för de olika forskningsinriktningarna samt för tolkning och användning av resultaten och jag avser inte att ta ställning för någon viss inriktning.

Större delen av litteraturen är på engelska som jag har tagit mig friheten att översätta till svenska och möjligheten finns att det förekommer feltolkning av texten.

Eftersom forskningen är relativt ny har jag lagt märke till att flera av forskarna som jag skriver om i avsnittet tidigare forskning har grundat sina resultat på samma undersökningar vilket jag måste förhålla mig till. Möjligheten finns att olika tolkningar görs på samma material. Att använda samma variabler i flertalet undersökningar kan leda till att andra resultat inte synliggörs och det finns risk att forskningen blir ensidig.

Flera av de äldre studierna utgick inte från en klar definition av vad begreppet lycka innebär, den som gjorde undersökningen kunde rubricera exempelvis, sinnesstämning,

tillfredsställelse med livet, höjdpunkter i livet, som lycka. Detta påverkar resultatens trovärdighet eftersom jämförelse kräver samma eller mycket närliggande definition av begreppet som används. (Veenhoven, 1984)

En felkälla som kan uppstå i undersökningarna är att människor påverkas av sin sinnesstämning vid ifyllandet av enkäten vilket inverkar på resultatet. För att undkomma denna felkälla har det även gjorts undersökningar där personerna som deltar blivit utrustade med en dator som gav ljud ifrån sig med olika intervaller och vid de tillfällena skulle personen registrera nuvarande sinnesstämning, pågående aktivitet och vilka de umgicks med vid tillfället. (UR, Brülde, 2006)

Den tidiga forskningen presenterade okritiskt indikatorer till lycka som saknade validitet samt lät bli att ta med korrelationer, exempelvis mellan lycka och inkomst, eftersom det fanns en förutfattad mening att rika skulle vara lyckligare. (Veenhoven, 1984)

Tolkningen av undersökningar kan ge olika resultat beroende på vilka faktorer som räknas in. Vid en undersökning ville man mäta vilken dag i veckan människor upplevde att de var lyckligast och det befanns vara lördagar. En del forskare tolkade detta som att man var lyckligast när man inte arbetade och att arbete därför inte var av vikt för lyckan. Men jämfördes de som arbetade med dem som var arbetslösa så var de med arbete lyckligare. Av detta drogs slutsatsen att man var lycklig över att ha ledigt från arbetet inte att vara utan arbete. (UR, Brülde, 2006) Min reflektion är att även de som var arbetslösa var lyckligare på lördagar, orsaken till detta skulle kunna härledas till att då är andra lediga och de själva avvek inte från normen.

Lyckoforskningen är ekonomiskt orienterad och anknyter till den centrala välbefindningsdiskussionen men oron finns att lyckoforskningen ska leda till förenklade politiska lösningar. I artikeln *Politiserad lyckoforskning gör ingen glad* i tidskriften Ekonomisk debatt har Johan Norberg, idéhistoriker och författare, riktat kritik mot just detta. Norberg anser att det saknas empiriskt stöd för lyckoforskningens slutsats att människor inte blir lyckligare av ökat ekonomiskt välbefindande. Layard framhåller att trots den ökade tillväxten sedan 1950-talet så har lyckonivån hållit sig konstant (figur 1, Bilaga 2) Detta anser Norberg vara felaktigt och konstaterar att Layard själv skriver i sin bok att lyckan följer en svagt uppåtgående trend för att senare i boken skriva att lyckonivån stagnerat. Norberg riktar en stor del av sin kritik mot nationalekonomen Layard och dennes rekommendationer att höja marginalskatten för att begränsa tillväxten som ändå inte skapar lycka. Norberg finner att Veenhovens resultat, som visar ett samband mellan tillväxt och ökad lycka, finner ett större stöd i forskningen om lycka. (Norberg, 2006)

1. 6 Fortsatt framställning

Jag kommer i kapitel 2 att beskriva tidigare forskning och under denna rubrik kommer jag att inleda med en kort historisk översikt över lyckoforskningens framväxt för att skapa förståelse för ämnet. Därefter i kapitel 3 presenterar jag aspirationsteorin som jag har för avsikt att använda i min undersökning. I kapitel 4 lägger jag fram de empiriska resultaten genom en tematisering av respondenternas svar, samt kopplingar till tidigare forskning. I kapitel 5, analysdelen, försöker jag utifrån mina teoretiska utgångspunkter förstå och analysera respondenternas svar. I slutdiskussionen kommer jag att diskutera om mitt syfte med undersökningen har besvarats samt begrunda de infallsvinklar som blivit synliga under arbetets gång.

2. Tidigare forskning

Stora delar av forskningen som jag berör i detta kapitel baserar sig på ekonomisk och politisk filosofi, som tar avstamp i upplysningstiden och utilitarismens filosofi.

Lycka är något betydelsefullt och de flesta människor föredrar att njuta av livet framför att lida. Under upplysningstiden kom utilitarismen att dominera en stor del av människosynen inom politiken. (Veenhoven, 1984) Utilitarismens filosofi innebär största möjliga lycka för största möjliga antal människor och detta borde vara målet för mänskligheten enligt upplysningsfilosofen Jeremy Bentham. (www.ne.se,A) Utilitarismens mål kräver förståelse för lyckans innebörd, vilket i sin tur innebär att vi måste förstå vad som gör människor lyckliga och varför just dessa faktorer har den inverkan. (Layard, 2005) Socialpolitikens mål handlar delvis om att skapa mer lycka för fler människor. (Veenhoven, 1994) Layard anser att den utilitaristiska filosofin tyder på jämställdhet eftersom allas lycka har lika värde samt även är human eftersom det som slutgiltigt räknas är hur människor känner. (Layard, 2005) Utilitarismen finns med som grundtanke i lyckoforskningen men Veenhoven beskriver även kritiken som riktas mot utilitarismens tankar. Alla håller inte med om den utilitaristiska grundprincipen, att lycka är det ultimata värdet även om strävan efter lycka i det närmaste är odiskutabelt. Kritikernas argument mot filosofin är att lycka är ett psykologiskt, ytligt fenomen som ligger långt ifrån det sanna goda. Det finns även de som anser att lycka till majoriteten endast kan uppnås genom förtryck av minoriteten. (Veenhoven, 1984)

Lyckoforskningen aktualiserades när man började forska om samhället och undersöka vad det goda livet innebar, dessa undersökningar var kopplade till levnadsnivå och skulle kunna ligga till grund för politisk handling. Under första delen av 1900-talet gjordes sporadiska

undersökningar när det gällde lycka genom att använda nya vetenskapliga teorier, exempelvis behaviorismen. Dessa forskare trodde på ett genombrott och att de skulle lyckas med det som filosoferna inte kunnat, nämligen ge ett svar på vad lycka är och hur den uppstår. Under en period bedrevs systematisk observation och det genomfördes experiment för att forska i vad lycka innebar för människor, men forskningsämnet föll aldrig inom ramen för behaviorismen. Termer som lycka och tillfredsställelse med livet finns inte med i behaviorismens litteratur. (Veenhoven, 1984)

Vidare på 1960-talet, genomfördes stora undersökningar i västvärlden, exempelvis i Storbritannien, Tyskland och USA, för att fastställa välbefinnandet hos invånarna. Strömningen kallades Social Indicator Movement och skulle ligga till grund för genomförandet av socialpolitiska välfärdsplaner. I dessa undersökningar som handlade om välfärdsforskning så tillfrågades människor även om hur tillfreds de var med sitt liv och detta betecknas som de tidiga studierna om lycka. (Veenhoven, 1984)

2. 1 Forskningens omfattning och tillvägagångssätt

Under de år som forskningen har pågått har det utförts ett antal olika undersökningar och de flesta har Veenhoven samlat in och presenterat i boken *Correlates of happiness* (1994) som innehåller 7837 forskningsresultat från 603 empiriska studier av lycka som genomförts i 69 nationer mellan 1911-1994. Detta kan jämföras med hans föregående sammanställning från 1984 som presenterade 2850 forskningsresultat från 245 empiriska studier i 32 nationer mellan 1911-1974. Böckerna är ett resultat av ett forskningsprogram om mänsklig lycka på Erasmus universitet i Rotterdam. Programmet har som mål att öka vår förståelse för lycka i meningen tillfredsställelse med livet. Undersökningar har gjorts i hela världen, men övervägande i I-länder, mestadels i USA, Tyskland, Nederländerna, Storbritannien, Österrike och Canada. (Veenhoven, 1994)

Det empiriska materialet inom lyckoforskning tas fram genom intervjuundersökningar där intervjupersonerna svarar på frågor som – Hur lycklig är du? Svartalternativen är följande, mycket lycklig, ganska lycklig eller inte särskilt lycklig. Ibland börjar intervjun med att intervjupersonen får berätta om hur lycka upplevs samt vad lycka betyder för just honom eller henne. (Easterlin, 2001)

2. 2 Ekonomernas syn på lyckoforskning

Välfärd och lycka har legat till grund för ekonomiska undersökningar. Forskningen inom nationalekonomin försöker finna en förklaring till människors välbefinnande och lycka genom att studera tre olika perspektiv, skillnad i lycka mellan länder vid en fastställd tidpunkt, skillnad mellan människor i ett land vid en bestämd tidpunkt samt förändringar i ett land på aggregerad nivå över tid. (Lind, 2005)

Några exempel på hur välfärd kan mätas är att använda BNP eller WISP. En del forskare anser att även lycka kan mätas med dessa indikatorer. BNP per capita har under lång tid i Sverige missbrukats som välfärdsåtgärd eftersom avsikten med BNP är att mäta värdet av ett lands sammanlagda konsumtion av varor och tjänster. Mätningar av BNP per capita avser att spegla den materiella standarden i ett land men visar inte hur fördelningen ser ut. SCB:s medarbetare, välfärdsexperten Joachim Vogel använder ett annat sätt att mäta på, WISP (World Index of Social Progress) där ett fyrtiotal olika sociala indikatorer bildar basen för ett välfärdsindex. Sociologer, ekonomer och välfärdsforskare är överens om att det behövs ett välfärdsindex som komplement till BNP för att frågor rörande välfärd ska få en plats på den politiska agendan. (www.scb.se.A)

2. 3 Perspektiv på lycka

Veenhovens definition av lycka utgår ifrån att nivån av lycka precis som vikt, anger mer eller mindre av något, begreppet används för att beskriva tillståndet för en individ och det ska beskriva livet som helhet, inte enstaka händelser som arbete eller äktenskap och i undersökningen strävar man efter att människor beskriver sitt eget liv, inte livet i allmänhet. (Veenhoven, 1994)

Argyle (2001) har funnit tre faktorer som identifierar lyckan, den första innebär att befinna sig i ett tillstånd av glädje, den andra att vara tillfreds med livet samt den tredje som är frånvaro av depression, ångest och dylikt.

När forskarna frågar efter varje människas egen uppfattning om vad lycka är kan man ju fundera över om det är möjligt att göra en direkt jämförelse mellan två människor. Easterlin menar att familjelivet och utkomsten är de viktigaste frågorna för människor lycka, oavsett var de befinner sig och oavsett tid. När han studerade Cantrils undersökning från 1965 som omfattade tolv länder fördelade på fem kontinenter, både rika och fattiga och med olika politiska styrningar upptäckte han att svaren på frågan vad lycka är var väldigt lika. Inte så lika att man kan jämföra en människa med en annan men mellan större grupper, exempelvis

sociala klasser, så finner han att definitionen av lycka är slående lika. Vidare var rangordningen mellan de viktigaste faktorerna väldigt lika. Personlig ekonomi, familj och hälsa i nämnd ordning toppade tabellen. (Easterlin, 2001)

Inom lyckoforskningen talar Layard om *Big Seven* som består av sju stora perspektiv som påverkar lyckan. I prioriteringsordning kommer familjerelationer först, därefter ekonomisk situation och arbete. Därpå följer samhälle och vänner, hälsa och slutligen personlig frihet samt personliga värderingar. Vidare behöver människor mål för att vara lyckliga, det är även viktigt att målen är rimliga. Vid låg målsättning blir vi uttråkade och om målsättningen är för hög blir vi frustrerade och om målen är onåbara kan det leda till depression. (Layard, 2005)

2. 4 Materiella och ekonomiska perspektiv

En förklaringsfaktor som Layard har betonat är att upplevelsen av vår egen lycka påverkas av vad andra människor har samt vad vi är vana vid att ha. Människor jämför sig med andra och strävar efter att ha detsamma som andra. Om människor byter referensgrupp (den grupp man jämför sig med) kan detta inverka menligt på deras lyckonivå. Ekonomisk trygghet är ytterligare en viktig faktor som i sig inte behöver göra någon lycklig men som kan var en förutsättning för lycka. Layard framhåller även att den skandinaviska välfärden innehåller åtgärder, genom ett utvecklat socialförsäkringssystem, som främjar lycka. Han betonar dessutom att arbetslöshet är ett av de största hoten mot människors välbefinnande, inte enbart ekonomiskt utan även med tanke på det sociala livet. (Layard, 2005)

Veenhoven framhåller att lycka beror till stor del på livskvalitén i samhället och rent ekonomiskt innebär det att när medborgarnas basala behov täcks, så kommer friheten att spela större roll. Som grund för detta anger han Maslow's teori om behovstrappan där de basala behoven måste tillfredsställas innan människors självkänsla, sociala acceptans och självförverkligande blir aktuellt. Veenhoven menar att pengar inte är något mått på lycka men har flera effekter som påverkar denna. Människor i rika länder tenderar att vara lyckligare än människor i fattiga länder. (Veenhoven, 1984)

I den traditionella nationalekonomiska teorin så drar man slutsatsen att en förbättring av de objektiva materiella villkoren som sker genom en ökad tillväxt kommer att leda till ett ökat subjektivt välbefinnande, alltså att folk mår bättre och blir lyckligare. Det finns analytiker som menar att när människor blir mer tillfredsställda på det materiella planet kommer de att vända sig mot det ickemateriella. (Easterlin, 2001)

Easterlin (2001) har genom sina undersökningar kommit fram till att de materiella normer som ligger till grund för hur människor uppfattar sitt välbefinnande, de normerna stiger i samma takt som inkomsten per capita stiger. Detta innebär att lycka mäts till större del i materiella termer ju högre inkomsten är i ett samhälle.

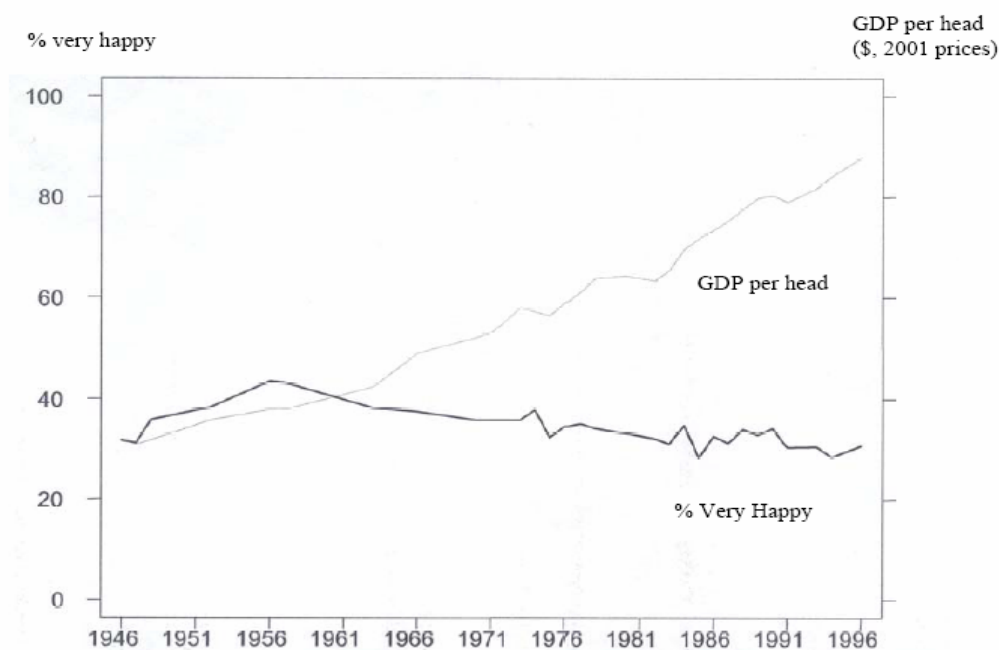
När det gäller ekonomi och lycka skriver Argyle (2001) att det finns ett stort intresse för att vinna pengar vilket antyder att människor tror att deras problem kan lösas genom tillgång till mer pengar och att de på så vis blir lyckligare.

Samhällsnormen gällande status i samhället lägger nivån för det som eftersträvas i den övergripande referensgruppen. I en artikel, publicerad i *Svenska Dagbladet* 2006, redovisas en undersökning om vad det är som ger människan status i förhållande till omgivningen och det handlar om att vara allmänbildad, vara en god förälder och vara duktig på arbetet. Den så kallade svenskheten innebär i denna undersökning att lyckas hemma, på jobbet, ha pengar på banken och att kunna ta ledigt tillsammans med familjen. (Hernadi, 2006)

2. 5 Välstånd och befolkningens lyckonivå

Det finns olika infallsvinklar då det gäller forskningens syn på hur ekonomin och välståndet hänger ihop med hur lyckliga människor är. Inom lyckoforskningen visas ofta ett diagram som forskarna försöker förklara på olika sätt, diagrammet är baserat på två serier av Gallupundersökningar. Det visar en stigande kurva för den ekonomiska tillväxten under de senaste femtio åren samtidigt som lyckonivån planat ut. (Layard, <http://cep.lse.ac.uk>)

Income and happiness in the USA

Denna figur visar utvecklingen i USA och en nästan identisk bild återfinns över de Europeiska länderna i Argyle (2001). Detta diagram väcker nyfikenhet och forskare inom området tolkar utvecklingen, orsakerna och resultatet på olika sätt.

I detta kapitel kommer jag att presentera resultat som olika forskare har kommit fram till gällande sambandet mellan välstånd och lycka.

Vetenskapsjournalisten Klein skriver i sin bok *Lyckoformeln* om lyckoforskningen i västvärlden att det inte finns något samband mellan välstånd och välbefinnande. Regeringar strävar efter ökad tillväxt och levnadsstandard medan människor vill ha rättvisa i samhället och tillfredsställelse med livet för att bli nöjda. (Klein, 2005)

Easterlin, ekonomhistoriker och demograf, talar om lyckoprincipen, det finns ett samband mellan inkomst och lycka som är positivt men det består inte över tid. (figur 1, Bilaga 2) Paradoxen är att den ekonomiska tillväxten och människors inkomster ökat i västvärlden under de senaste femtio åren, medan lyckan och tillfredsställelsen med livet har stagnerat. Hans förklaring är att människor bedömer sitt välbefinnande i jämförelse med andra människor samt att de materiella anspråken växer i takt med ökade inkomster i samhället. Easterlin bygger sitt resonemang på teoretiska modeller inom nationalekonomin. Han säger även att de materiella anspråken varierar beroende på samhällets ekonomiska utvecklingsnivå, människor tror att de blir lyckligare av en högre inkomst grundat på den inkomst de just för tillfället innehar. Easterlin betonar även att de materiella anspråken stiger i takt med att inkomsterna stiger. Han diskuterar även orsakssambanden och dess riktning, blir människor lyckligare av högre inkomst eller blir lyckliga människor mer framgångsrika. I detta fall har han funnit att bekymren hos mindre lyckliga ofta handlar om ekonomisk trygghet till skillnad från dem som är mer lyckliga, av detta drar han slutsatsen att kausalsambandet främst går från inkomst till lycka. (Easterlin, 2001)

Layard är ekonom och har arbetat för den brittiska regeringen som ekonomisk rådgivare mellan 1997-2001. Han ser samma resultat som Easterlin men skriver att orsaken till att vi inte blivit synbart lyckligare trots den ökade standarden är att vi vant oss vid denna. När vi får en inkomsthöjning som kan användas till extra bekvämlighet så ger den oss glädje till en början, men efter en tid har vi vant oss och behöver något mer för att känna glädje. Han jämför med droger, det behövs en ökad dos för att uppnå samma effekt. Layard utvecklar en tankegång att eftersom den ökade inkomsten inte gör människor lyckligare, skulle en höjd marginalskatt stoppa överdrivet arbete. (Layard, 2005)

Veenhoven, som är sociolog, socialpsykolog och professor i *Social conditions for human happiness* har i motsats till Easterlin funnit att lyckonivån i I-länderna har ökat parallellt med

inkomsten, visserligen inte mycket men en ökning i alla fall. Undersökningen visar även en betydande ökning i det fåtal fattiga länderna som det finns dataunderlag för. Orsaken till de olika resultaten beror enligt Veenhoven på att Easterlin begränsat sitt urval av undersökningar till serien General Social Survey medan Veenhoven tagit med andra liknande undersökningar. (Veenhoven, 1984)

Argyle, Emeritus professor i psykologi vid Oxford Brookes University ser samma utveckling som Easterlin, medelinkomsten efter skatt jämfört med antal som beskriver sig som lyckliga under en period av sjuttio år visar att inkomstkurvan stiger brant medan lyckonivån planar ut. Han menar att eftersom vi spenderar pengar på saker vi vill ha och som vi förmodar ska ge oss glädje så finns det en illusion att pengar ligger till grund för lycka. Argyle ser en motsägelse i att det visar sig att den ökade tillväxten inte höjer lyckonivån samtidigt som forskningen visar att generellt sett är människor i rika länder lyckligare än de i fattiga länder. (Argyle, 2001)

3. Teori

I denna undersökning kommer fokus att befinna sig på ekonomi och lycka och jag har för avsikt att använda mig av aspirationsteorin för att analysera materialet.

Teorin grundas på traditionell ekonomisk teori som utgår från två antagande om drivkrafter, rationalitet och egennyttan. Det innebär att människor alltid är kapabla att fatta optimala beslut och att människan är en nyttomaximerande varelse. Kritik har riktats mot dessa antagande och teorin kan inte förklara allt ekonomiskt beteende som delvis visar sig styras av psykologiska och sociala faktorer. (Andersson, 2001)

En tanke som funnits länge inom psykologi, sociologi och ekonomi är att människors välbefinnande värderas utifrån jämförelser med andra och inom ekonomin fanns tanken redan i Adam Smiths arbete. (www.iew.unizh.ch)

Även om teorin grundar sig i traditionell ekonomisk teori så visar den inte att människor strävar efter maximering utan snarare efter satisfiering. Det finns en strävan att tillfredställa sina aspirationer men eftersom aspirationsnivån är kopplad till vilken referensgrupp människor tillhör så innebär det inte nödvändigtvis att människan maximerar sina aspirationer.

3. 1 Aspirationsteorin

Inom aspirationsteorin utgår man ifrån att alla individer tar sig an uppgifter med vissa förväntningar och anspråk, dessa så kallade aspirationer förändras som ett resultat av prestationerna. Helheten av dessa förväntningar och anspråk kallas aspirationsnivå, när man uppnår nivån upplevs medgång och när den inte uppnås upplevs motgång. Aspirationsnivån höjs efter medgång och sänks efter motgång. Det finns en stark koppling mellan aspirationsnivån och självkänslan, detta innebär att individen kan anpassa aspirationsnivån för att undvika misslyckande och därmed reducera självkänslan. (Lewin et al, 1944)

Teorin utgår ifrån att människor jämför sig med varandra genom att använda sig av referensgrupper. Dessa används som en norm för hur man uppfattar sig själv men även som ett mått på hur man värderar sin egen eller andras sociala status. Den referensgrupp som betecknas vara positiv står för det som eftersträvas i livet, inom gruppen finns de så kallade riktiga värderingarna och den rätta livsstilen. Hur en människa agerar och hur hon uppfattar sig själv kan förklaras av den strävan som finns att tillhöra en referensgrupp. Val av livsstil, boende, bilmärke med mera, markerar tillhörigheten. (Svedberg, 2003)

Människor tenderar att jämföra sig med andra, sin referensgrupp och om människor byter referensgrupp kan detta inverka på deras lycka. De som är rika och befinner sig i det övre skiktet är lite lyckligare eftersom deras referensgrupp oftast innehåller flera med sämre ekonomi. De som är fattiga befinner sig däremot lite närmare det nedre skiktet och deras referensgrupp innehåller ofta flera med bättre ekonomi vilket påverkar deras lyckonivå negativt. (Layard, 2005)

de Botton beskriver hur vi gör för att bestämma en passande gräns för något, exempelvis rikedom, och finner att den gränsen är aldrig fristående utan bestäms genom att vi jämför oss med vår referensgrupp, de människor som vi betraktar som våra jämlingar. Vi jämför oss inte med våra förfäder utan när vi anser oss lyckligt lottade så är det när vi har lika mycket eller mer än de vi identifierar oss med. Vi avhåller oss från jämförelser med dem som befinner sig på en helt annan nivå, exempelvis någon av världens rikaste, det skulle vara smärtsamt eftersom möjligheten att nå samma nivå i princip är orimlig. (de Botton, 2004)

Inkomstaspirationen styrs främst av två processer, dels individens tillvänjning av återkommande stimuli som bestäms av människors konsumtionsvanor, dels sociala jämförelser med en referensgrupp där det inte är den absoluta inkomstnivån som avgör utan den egna positionen i förhållande till andra. Det finns en hypotes om relativ inkomst som prövats och det är att människor jämför sig med dem som befinner sig strax över dem själva

inkomstmässigt, de som är rika ger en negativ effekt på dem som är fattiga men inte tvärtom. Om grannar och bekanta har en hög inkomstnivå så ökar den enskildes aspirationsnivå vilket gör att inkomstnivån i samhället kan betraktas som en trolig determinant för inkomstaspiration. Det är svårt att studera relativ inkomst empiriskt eftersom det ofta är oklart med vem och i vilken utsträckning människor jämför sig med andra. Människan vänjer sig vid en nivå på inkomst och konsumtion, tillfredsställelsen vid en inkomstökning beror på själva förändringen och försvinner vid fortsatt konsumtion. (Stutzer, 2003)

Easterlin skriver om den relativa inkomsthypotesen i förhållande till den demografiska utvecklingen. Storleken på åldersgruppen som man tillhör kommer att påverka individens beteende på flera områden. Han menar att de ekonomiska förväntningarna bestäms till stor del av föräldrarnas ekonomiska situation och möjligheten att realisera dem beror på nuvarande arbetsmarknad samt den relativa lönen. Om målen är satta högt samtidigt som chanserna att förverkliga dem är små så ökar den sociala stressfaktorn. (Easterlin, 2001)

Aspirationsjusteringar uppåt efter en förbättring går snabbare och är mer omfattande än justeringar nedåt efter en försämring av den ekonomiska situationen. (Stutzer, 2003)

Easterlin betonar även det faktum att de flesta människor skulle tycka att de fick det bättre om de själva fick en inkomstökning och alla andras inkomst var oförändrad. Samtidigt så skulle de flesta även uppleva att de fick det sämre om alla andras inkomst ökade medan deras egen var oförändrad, fast detta inte innebär någon minskning av den absoluta inkomsten. Slutsatsen han drar av detta är att den absoluta inkomsten har inte så stor betydelse utan det handlar om vad man har i jämförelse med vad andra har. (Easterlin, 2001)

Enligt aspirationsteorin så avgörs det individuella välbefinnandet av hur stort avståndet är mellan inkomstaspiration och den faktiska inkomsten. Ju större gapet är desto mindre individuell tillfredsställelse. En del forskningsresultat förklaras genom aspirationsteorin, om medelaspirationen i samhället ökar i samma takt som inkomst per capita kan man tolka detta som att människor i I-länder inte blir lyckligare även om tillväxten ökar. Stutzer menar att den empiriska basen är ännu så länge för liten för att det ska gå att dra bestämda slutsatser för ekonomisk teori och policyuttalanden. (Stutzer, 2003)

4. Empiri

I detta kapitel kommer jag att inleda med en kort presentation av intervjupersonerna. Vidare kommer en sammanställning av respondenternas svar, indelat i olika teman, så att läsaren kan bilda sig en uppfattning om hur intervjupersonerna upplever sin verklighet. De olika temana

är kopplade till Tidigare forskning. Det första temat handlar om intervjupersonernas beskrivning av vad lycka är och vad som ger upphov till lycka i deras liv. Det andra temat behandlar betydelsen av arbete, det tredje temat beskriver intervjupersonernas subjektiva uppfattningar av deras ekonomiska möjligheter samt positiva och negativa känslor sammankopplade med dessa. Det sista temat beskriver respondenterna ekonomiska jämförelser och prioriteringar samt frågan om pengars betydelse för lycka.

4.1 Intervjupersoner

Urvalsgrupperna består av både män och kvinnor i ungefärlig ålder mellan 25 och 50 år.

Följande personer ingår i gruppen höginkomsttagare.

- Anna, ledarbefattning på ett större företag i Skåne. Bor i ett hus på landet med familj och tonårsbarn. Tycker om att läsa, renovera och umgås med familjen.
- Elisabeth, ledarbefattning på ett större företag i Småland. Bor i hus med sin sambo och deras katter. Gillar att inreda, resa och umgås med vänner.
- Sven, ledarbefattning på ett större företag i Småland. Bor i hus med familj och barn. Uppskattar att umgås med vänner och familj.
- Hans, arbetar som IT-programmerare på ett litet företag i Skåne. Bor i hus med fru, barn och hund. Hinner inte med några egna intressen, fullt upp med barnens aktiviteter.

Följande personer ingår i gruppen långtidsarbetslösa/sjukskrivna.

- Maria, sjukskriven men på väg ut i arbetslivet genom en praktikplats. Är singel och bor i lägenhet. Gillar att pyssla i hemmet och umgås med goda vänner.
- Lena, sjukskriven men på väg ut i arbetslivet. Bor i hus med man och barn. Tycker om att umgås med familjen och goda vänner.
- Emma, långtidsarbetslös. Bor i hus med man, tonårsbarn, hund och katt, har även utflugna barn samt barnbarn. Uppskattar att umgås med familjen och är intresserad av politik.
- Peter, långtidsarbetslös. Bor i hus med sambo och hennes barn, har själv vuxna barn. Gillar att renovera, umgås med familjen och läsa.

4.2 Lycka

Det första temat handlar om hur intervjupersonerna upplever lycka, dels vad lycka är och dels vad som leder fram till lycka. De flesta av intervjupersonerna upplevde att det inte var helt enkelt att definiera lycka som begrepp.

4. 2. 1 Vad innebär begreppet lycka

De flesta svaren tyder på att respondenterna upplever lycka påfallande lika. För de flesta var det vardagliga händelser som gav känslan av lycka, att må bra och uppskatta livet.

”Det är väl när man mår bra, då är man väl lycklig” (Lena).

”Lycka är en känsla när man mår väldigt, väldigt bra och uppskattar livet” (Anna)

”Just nu är lycka att komma igång och få ett jobb” (Maria)

Peter däremot avviker genom sitt svar, han tyckte att det är lättare att beskriva när man inte är lycklig eftersom han funderar över om lycka egentligen finns. Om den finns tycker han att den är kopplad till stora händelser i livet, exempelvis att bli förälder.

Jag trodde att undersökningen skulle visa större differenser när det gäller hur lycka upplevs, både mellan personerna och mellan grupperna. Det visade sig vara fel och respondenterna svar överensstämde väl med Easterlins slutsatser i Tidigare forskning om att det finns en slående likhet i svaren på vad människor uppfattar att lycka innebär. Detta innebär inte att det går att jämföra en persons lycka med en annan persons, däremot fungerar det bra att jämföra grupper. (Easterlin, 2001)

4. 2. 2 Vad ger upphov till lycka, att vara lycklig?

Ett tema i intervjuerna var frågan vad som gav upphov till lycka. Samtliga intervjupersoner kopplar ihop lycka med relationer, ofta till familjen men även till vänner, alla tyckte att lycka fanns med i bilden när de kunde umgås med familj och vänner eftersom det gjorde att de mådde bra. En annan viktig aspekt var att familjen och de som var närmast familjen också hade det bra samt att man själv och de runt i kring en var friska.

”[...] Sedan när man är mycket ute med sina vänner och familjen, jag går nästan alltid runt och är lite smålycklig” (Lena).

”När allt flyter på i familjen, när inget känns konstigt utan allt bara rullar på, ibland tar det emot med läxor och grejor, men är alla samarbetsvilliga så känns det faktiskt rätt bra, den vardagslyckan är rätt så skön” (Hans).

Emma berättade om de små stunderna av lycka, ögonblick som kanske inte ses som märkvärdiga av andra men som har stor betydelse för henne själv, exempelvis att ligga i solen en sommardag, höra havet eller promenera i skogen. Anna upplevde att lycka uppkommer av att man uppskattar livet och den känslan kom för hennes del ofta i situationer tillsammans med barnen. Att ha ett rikt socialt liv är en av de huvudsakliga källorna till lycka och det behöver inte vara något som kostar pengar säger Elisabeth. Hon nämner även känslan av lycka efter att ha kommit hem från en lång resa i Asien, att ha ett hem och att ha den standarden vi har i Sverige.

Easterlin (2001) såg i Cantrils undersökning (1965) att svaren på vad som ger upphov till lycka och hur lycka upplevdes var påtagligt lika mellan människor och även över tid. Det viktigaste var familjen och familjerelationerna. Detta är också något jag sett tydliga tecken på genom respondenternas svar där samtliga berättar om hur betydelsefull familjen är för deras välbefinnande. Layards (2005) *Big Seven* beskriver de faktorer som enligt honom är grundläggande för människors lycka. Några av de viktigaste är att vara tillsammans med familjen och umgås med sina vänner.

Lycka kan även innebära att göra något för andra, det beskriver flera av intervjupersonerna. Att glädja andra, att vara givmild fanns med oavsett inkomst, Elisabeth blir lycklig av att kunna hjälpa andra, föräldrar, släkt och vänner, inte enbart ekonomiskt utan att finnas till för dem i olika sammanhang. Denna möjlighet ser hon som ett resultat av att hon inte behöver bekymra sig över sin ekonomi utan har energi över till mycket annat som känns viktigt.

”Jag köper jättegärna fina grejer till dem och lägger pengarna på sådant som jag vet om att deras föräldrar inte har råd med just nu” (Elisabeth).

Även Maria berättar att hon gärna ställer upp för andra och detta handlar om hennes inställning till pengar, hon har inte en ekonomi som tillåter några större utsvävningar men tycker om att kunna ge eftersom hon själv fått. Sven blir lycklig av att göra andra glada, inte enbart familjen och vännerna, utan även andra som finns i hans närhet under dagarna, som arbetskamrater.

”Ja när man är lycklig så har man mer tålamod med saker och ting, man tar inte så allvarligt på saker och ting utan det finns mer tid att förstå andra människor, så när man är lycklig vill man göra andra glada också” (Sven).

De tankar som framkom i intervjuvaren angående att respondenterna talar om sin egen givmildhet kan enligt Easterlin (2001) kopplas till den traditionella nationalekonomiska teorin. I denna åsytftar analytiker att människor vänder sig mot det ickemateriella när de materiella behoven är uppfyllda.

4. 3 Lycka och arbete

Om resultatet fram till nu har visat på en samstämmighet mellan personer och grupper, gällande hur de upplever lycka, så kommer det i detta avsnitt att synas skillnader. Jag fann en tydlig skillnad mellan urvalsgrupperna när det gäller arbete, diskussionen kring detta förekom endast i gruppen som saknade arbete. De lyfte fram arbete som något betydelsefullt för upplevelsen av lycka.

4. 3. 1 Med eller utan arbete

Maria ansåg att just för tillfället var lycka lika med arbete och berättar om känslan av lycka som infinner sig när hon kör till sin praktikplats på morgnarna. Andra i urvalsgruppen upplevde att arbetslösheten påverkade dem negativt, både socialt och ekonomiskt.

”Om man inte har arbete så upptar det en stor del av tankarna” (Emma).

”[...] En större inverkan kommer att vara att jag är arbetslös, än pengarna, ersättningen. (Peter)

I Layards beskrivning av de faktorer som har avgörande betydelse för lycka, kom arbete på tredje plats efter familjerelationer och ekonomisk situation. (Layard, 2005) Även Easterlin (2001) menar med grund i Cantrils undersökning (1965) att arbete är en mycket viktig faktor för välbefinnandet. Hans beskriver betydelsen av att lyckas på arbetet.

”Man kan vara lycklig i många olika sammanhang, både på jobbet och i familjen, när man har lyckats med något på jobbet, det kan ju var en hel del lycka” (Hans).

Lewin (1944) menar att aspirationerna förändras efter prestationerna. Min tanke är inte att arbetet saknar betydelse för den andra gruppen, men det är möjligt att om man redan har

arbete så kanske det föds en ny strävan blir att vara lyckad på sitt arbete. Efterhand som man uppfyller sina aspirationer så kommer det nya. Det människor fokuserar på tar avstamp i var de för tillfället befinner sig. Flera av intervjupersonerna oavsett urvalsgrupp ansåg att det gick att klara sig på mindre inkomst än de hade idag. Elisabeth beskriver hur det var för sex år sedan då hon nyss börjat jobba.

”[...] Jag tycker fortfarande inte att jag hade så mycket mindre pengar då utan man lever verkligen efter vad man har just för tillfället” (Elisabeth).

”Så länge man arbetar får man ju lite löneökningar men samtidigt fler utgifter” (Sven)

Efterhand som lönen ökar kommer det också till fler utgifter berättar Sven, det sker en anpassning precis som Easterlin (2001) framlägger, de materiella normerna ökar, det finns mer saker som man vill ha, samtidigt som man får råd att köpa dem när inkomsten stiger.

4. 4 Ekonomisk stress

Stressen över att pengarna inte skulle räcka till trodde jag absolut skulle vara större i urvalsgruppen med långtidsarbetslösa/sjukskrivna. Det visade sig att den förekom i stor utsträckning även i gruppen höginkomsttagare. Stressen utvecklades däremot över olika faktorer i de olika grupperna, hos höginkomsttagarna gällde det barnens aktiviteter, skaffa sig ekonomisk trygghet och att förvalta sina inkomster.

”Alla barnens aktiviteter kostar våldsamt mycket, jag räknade på det efter semestern någon gång och det blev en liten chock hur mycket allting kostar, vi är inte ute på någonting jag och min fru” (Hans).

Anna berättar om sonens innebandyilag där i stort sett alla har dyra tränings skor.

”Jag vet ju i innebandyn vad de här skorna kostar som de här grabbarna springer omkring med, det är massor med pengar [...] men där verkar det som i varenda familj, oavsett vad man jobbar med så har man råd med detta (Anna).

Anna kommenterar även att det är lättare att neka sonen de där dyra skorna för hon vet ju att hon egentligen skulle kunna köpa dem, det är mer en princip sak att inte köpa skor för 1500 kronor till växande barn särskilt inte om de då har ytterligare en kostsam hobby. Att många

trots det köper de dyra skorna tror hon beror på att oavsett hur man har det så går barnen i första hand. Om vi ser på undersökningen angående status i Hernadis (2006) artikel så befanns föräldraskap att vara en statusfaktor som befann sig högt upp och detta kanske påverkar föräldrar att köpa dyra saker till barnen i tron att det gör dem till bättre föräldrar.

Elisabeth fann en frustration i att göra av med mycket pengar trots att hon har en god inkomst. Hon hade en känsla av att hon borde spara, skaffa en buffert, investera, det infann sig en annan sorts ekonomisk stress av att ha pengar över men inte förvalta dem på bästa sätt.

”Jag kan bli frustrerad över att jag gör av med så mycket pengar i sig, på så sätt att tjäna hyfsat och få mer över till konkreta saker att investera i huset, men det rinner lite mycket mellan fingrarna” (Elisabeth).

Anna berättar om sin egen ekonomi som hon upplever aldrig blir tillräckligt bra fastän den är hyfsad.

”[...] Jag kan alltid känna att jag har någon stress, en ekonomisk stress även då om man jämfört med många andra som tycker att vi har ju det så bra, men trots det så har man alltid ett jagande efter pengar” (Anna).

Arbete är starkt förknippat med ekonomisk situation särskilt i urvalsgruppen med långtidsarbetslösa/sjukskrivna. Det finns en rädsla i gruppen för att behöva leva på en lägre inkomst än den man för tillfället har. Denna rädsla grundas i en oro för ekonomin och hur det ska bli framöver, med tanke på hur regeringens förslag angående sänkta ersättningar kommer att påverka. Samtidigt är det inte enbart för ekonomins skull som arbete är viktigt utan även för att arbete betyder mycket i sig, det finns en vilja att göra rätt för sig och att passa in i samhället, att följa arbetslinjen som har varit och är stark i Sverige. Enligt undersökningen om status som Hernadi (2006) skriver om i sin artikel så visar den att vara duktig på arbetet är något som ger människor status, men det förutsätter naturligtvis att man har ett arbete.

”Sedan skrämmer det mig lite nu inför nästa år det här nu om man skulle bli arbetslös eller sjukskriven, allting sådant ska ju minskas och det känner jag ju att det klarar jag nog inte av så då vet jag inte hur jag ska gör, jag går sjukskriven just nu och jag vet inte vad som händer sedan, har jag otur kan det ju hända att jag får gå arbetslös någon liten tid och det vill jag inte, det vill jag absolut inte” (Maria).

En ekonomisk faktor som påverkar är oron för att behöva gå tillbaks till en lägre inkomstnivå, att vara tvungen att försämra sin levnadsstandard även om man vet att det går att leva så för det har man gjort tidigare.

”När ungarna var små då hade man ju aldrig råd med någonting, men det har man ju idag så jag har inga bekymmer med det för tillfället, men jag känner ju det här med den nya A-kassan och sådär om jag nu inte får något jobb att det blir tråkigt om man ska behöva gå tillbaks till det där att inte ha råd med något längre” (Emma).

Här syns en tydlig parallell till Tidigare forskning där Layard menar att vi är påverkade av vad vi är vana vid att ha, det finns en rädsla för att minska sin inkomst och därmed inte kunna köpa och göra de saker vi är vana vid. (Layard, 2005)

Stressen kan även komma av andra orsaker, hos gruppen långtidsarbetslösa/sjukskrivna handlade det om oron för sänkta inkomstnivåer, saker som kan gå sönder och oväntade utgifter. Maria kunde känna stress över att ha handlat lite mer än det funnits utrymme för och då måste hon ta tag i ekonomin för att pengarna ska räcka hela månaden. Lena funderade över vad hon skulle ha gjort om ekonomin tillåtit.

”Om jag haft mer pengar så hade jag nog gjort lite mer för mig själv och inte bara tänkt på barnet, ge mig själv lite massage och lite sådana grejor det hade jag gjort, tänkt mer på mig själv och inte bara på andra (Lena).

När det gäller ekonomisk stress så finns även dimensionen att låna pengar med i bilden och Peter beskriver en annan stress.

”Många hamnar i lånefällan utan att kunna spara ihop till det man vill ha och sedan köpa det och äga det utan att tänka att nu sitter jag här i en soffa som jag inte får slita ut för den ska betalas i fem år till” (Peter)

Pengarna påverkar hur människor mår, Lena upplever att har man lite pengar finns det inte utrymme för att något går sönder eller det dyker upp någon oväntad utgift.

”Pengar har väldigt stor betydelse för har man då inte bra med pengar och det är någon grej som händer då får jag ont i magen och tänker för mycket på detta” (Lena).

Alla var överens om att det var viktigt för alla att ha pengar till de basala behoven samt lite utöver detta för att slippa ekonomisk stress och öka välbefinnandet. Däremot såg de övriga behoven olika ut för de olika intervjupersonerna.

I stort sett alla forskarna som presenterades i avsnittet tidigare forskning talar om anpassning och tillvänjning när det gäller ekonomin. Veenhoven (1984) menar att när de basala behoven är tillfredsställda så ökar kraven på frihet. Ekonomisk frihet kan vara att ha tillräckligt med pengar för att slippa oroa sig över oväntade utgifter. Det kan även vara att ha en buffert, en ekonomisk trygghet för sådant som inte går att förutsäga.

Jag upplever en tydlig skillnad mellan urvalsgrupperna över vad som är ekonomiskt stressande, hos gruppen med höginkomsttagare är stressen mer förbunden till de pengar som finns och hos den andra gruppen förknippas stressen med pengar som saknas. Easterlin (2001) menar att människor bedömer sig jämfört med andra och ökar sina materiella anspråk efterhand som deras inkomster stiger.

4. 4. 1 Välfärdsnivå

När diskussionen kom till vad varje enskild borde ha råd till så återfanns ideologiska skillnader mellan personerna, någon ansåg att motprestationen var viktig medan någon annan såg tryggheten i det svenska välfärdsystemet som betydelsefull, att ingen behövde hamna utanför.

”Man ska kunna bo och äta ordentligt, du ska inte behöva vända på varenda femöring för att få det till att gå ihop, kunna köpa något extra någon gång också, det borde väl vara miniminivå för alla personer, kunna gå till tandläkaren när du behöver det för det är verkligen en sådan grej som är en klassfråga, om du har råd eller inte” (Emma).

Det fanns en likhet i svaren hos samtliga intervjupersoner över vad varje enskild bör ha råd med. Alla tyckte att tak över huvudet, mat på bordet, kunna betala räkningarna var viktigast. Utöver detta fanns lite olika saker som arbete, kläder, bil, dator, TV och att ha råd att resa och hälsa på släkten om de var bosatta långt borta. Vidare var alla överens om att det skulle finnas utrymme för något mer för ingen ska behöva lägga allt fokus bara på att överleva.

Här finns en tydlig beröringspunkt med Tidigare forskning där Veenhoven (1994) uttrycker att ekonomi bidrar till ökad lycka genom att de basala behoven uppfylls. Som förklaring använder han sig av Maslow's teori, de basala behoven måste tillfredställas innan social acceptans, självkänsla och självförverkligande hos människor kommer i fråga.

4. 4. 2 Jämförelser

Elisabeth jämförde ibland dagens inkomst och nivån inkomsten låg på när hon började arbeta. Hon tycker inte att hon hade så mycket mindre pengar då jämfört med nu fast det skiljer sig ordentligt.

”Man lever verkligen efter vad man har just för tillfället, så jag gör av med mycket mer pengar idag än jag gjorde då men jag tycker inte att jag snålade då heller utan jag klarade mig på det jag hade” (Elisabeth).

Lena jämför sig med andra ibland och funderar då över hur det skulle vara att kunna köpa det som andra köper. Även Anna slås av tanken att vissa saker är rätt så bekymmersfria om man har gott om pengar då några av hennes närmaste vänner har en väldigt god ekonomi. Det händer även att hon reflekterar över hur vissa har råd att handla på ett visst sätt.

Det är intressant att både Lena och Anna när de gör en jämförelse så jämför de sig med andra som har högre inkomster. Layard (2003) menar att människor tenderar att jämföra sig med andra som tjänar mer än de själva, i alla fall om man har en låg inkomst, vid en högre inkomst tenderar man att jämföra sig med dem som tjänar mindre. Det som inte är helt enkelt är att veta var den gränsen går, förmodligen är den olika i olika länder samt över tid. Kanske är detta ett tecken på att det finns en inbyggd strävan, medveten eller omedveten, att öka sin inkomst.

4. 4. 3 Ekonomisk prioritering

Ekonomi kan även påverka hur mycket man behöver arbeta och Anna upplever det som en prioriteringsfråga, hon säger att om familjen hade dragit ner på sina utgifter så hade de kunnat gå ner i arbetstid redan idag. Att befinna sig i den sitsen att ständigt jaga pengar för att få råd med allt är ju något de själva valt påpekar hon, det är ingen annan som kräver det. Anna uttrycker att varken hon eller hennes man har funderat över att minska sin arbetstid, knappast sett det som ett alternativ med tanke på deras ekonomiska situation.

”Den dagen han [sonen] flyttar hemifrån och slutar köra då får vi vår största löneförhöjning någonsin” (Anna)

Elisabeth upplever en annan prioritering, hon tycker att det finns utrymme i hennes ekonomi att leja städhjälp och på så vis köpa sig mer fritid, samtidigt gör hon inte det för det får henne

att känna sig lat eftersom andra, även de med familj och barn, tycks hinna med detta själva. I Annas fall finns det en koppling till Easterlins (2001) tankar att de materiella aspirationerna ökar i takt med att inkomsten ökar. Svedbergs (2003) resonemang angående den starka tillhörigheten man kan känna med en referensgrupp blir tydliga i Elisabeths tankar där man skulle kunna föreställa sig att gruppens värderingar och ideal styr. Om normen i referensgruppen anser att det inte är okej att skaffa städhjälp för det bör man fixa själv så är det möjligt att man undviker detta.

4. 5 Kan pengar ge lycka?

Det finns en motsägelse i frågan om pengar kan ge lycka. De flesta säger att de inte skulle bli lyckligare av mer pengar samtidigt som de flesta gärna vill ha mer pengar och påpekar att de har stor betydelse. Elisabeth konstaterar att pengar har inte så stor betydelse – om man har pengar. Även Lena talar om vikten av pengar och hur det blir om de saknas.

”Nej har du mycket pengar är du inte lyckligare det tror jag inte även om du kan köpa det mesta du vill [...] Pengar betyder en stor del över om du är lycklig för har du inte pengar så du klarar dig, så går du ju ner dig automatiskt, om det skulle vara en månad då det hopar sig, då har man ju inga naglar kvar till slut och man blir sur och besvärlig och krängd, jag tycker pengar har en stor del i allt, de har stor betydelse” (Lena).

Anna berättar om goda vänner som lever ekonomiskt bekymmersfritt men ändå har samma vardagsproblematik som andra med struliga relationer, barn, stress och brist på ork. Sven påpekar att ha tjugo miljoner på banken som man inte nämns röra är ju inte till någon nytta, det viktiga är att ha tillräckligt med pengar för de utgifter man har samt att kunna spara undan till en buffert för oförutsedda utgifter. Pengar förknippas med trygghet för samtliga intervjupersoner, en buffert både i nuet och för barnen i framtiden ses som viktigt. Att vara trygg har stor betydelse för det egna välbefinnandet.

”Mycket pengar innebär trygghet, för framtiden, det är inget jag hade satt sprätt på med en gång utan försökt förvalta det på något sätt, det hade känts bra men jag hade nog inte blivit lyckligare, men det är bara det att det hade känts som en trygghet och det kan hända att man blivit lite lyckligare, jag vet inte” (Hans).

”Jag vet inte om jag hade blivit så mycket lyckligare över att ha en miljon men det hade löst en hel del problem och knutar [...] sen säger alla att pengar är inte lycka men jag tror det hjälper” (Hans).

Det finns vissa förutfattade meningar om pengars inverkan på människor. Emma tänker sig att människor som har mycket pengar kanske blir snåla och får problem med att behålla så mycket som möjligt av pengarna samt lägga mycket tid på att planera och placera sina tillgångar. Elisabeth funderar över hur människor påverkas av att ha mycket pengar.

”Om man har mycket pengar tror jag inte att man uppskattar de enkla sakerna i livet [...] det är bara så att man får något slags bild av att rika människor lever si och så ytligt efter vad man ser och hör på TV [...] samtidigt är de inte många tusen som skiljer att leva på existensminimum eller till att ha det okej [...] lycka för mig är att kunna omge mig med en standard där jag inte behöver tänka på pengar” (Elisabeth).

Enligt Argyle (2001) stiger inkomstkurvan samtidigt som lyckonivån hos människor behålls konstant. Han uttrycker även att, det faktum att vi spenderar våra pengar på saker vi vill ha och som vi förväntar ska ge oss glädje, bara är en illusion. Pengar genererar inte lycka enligt honom. Rimliga mål däremot kan enligt Layard (2005) vara en förutsättning för lycka. Om gapet mellan våra aspirationer och vad vi har hålls litet så är vi enligt Stutzer (2003) mer nöjda.

4. 6 Vägen till målet

Många av intervjupersonerna kom in på den lyckokänslan som både förr och nu kan infinna sig genom att spara till något, Elisabeth berättar hur hon kämpade för att spara till cykeln när hon var barn och den lyckokänsla det gav henne, inte bara att nå målet, utan hela vägen dit med längtan, att försaka annat och ha något att se fram emot. Hans tror att vägen till målet är viktig, familjen sparade pengar till en resa och under det året hade alla ett gemensamt mål att sträva efter. Även Emma berättar om glädjen i själva förväntningen.

”Jag tror att det är bra att kunna gå och planera och önska sig en tid, för att känna glädjen när man köper det man önskat sig” (Emma).

Sven menar att tillfredsställelsen i att ha utrymme i ekonomin för att kunna köpa något som man önskat länge får honom att må bra, sedan spelar det inte så stor roll om han sparat ihop pengar eller fått pengar i present.

Easterlin (2001) beskriver att människors beteende bestäms av relationen mellan förväntningarna och möjligheten att förverkliga dessa.

5. Analys

I detta kapitel gör jag ett försök att utifrån mina teoretiska utgångspunkter förstå och analysera respondenternas svar.

Lycka som begrepp är bundet till samhällsnormen, att vara lycklig är något man upplever rent subjektivt. Jag fick uppfattningen att de flesta respondenterna i min undersökning trodde att det de upplevde som lycka troligen inte var detsamma som andra upplevde. Min reflektion över detta är att ämnet inte diskuteras så ofta. Samtidigt finns det vissa illusioner om vad lycka är och vad som gör oss lyckliga. En annan sak som jag tydligt kunde urskilja var den stora betydelsen familjen har och här fanns ingen skillnad mellan urvalsgrupperna, enligt Easterlin (2001) och Layard (2005) är familjen en av de viktigaste faktorerna när det gäller de perspektiv som påverkar lyckan.

Jag trodde att begreppet lycka skulle skilja sig åt markant mellan de olika urvalsgrupperna men även mellan de olika intervjupersonerna till mycket större del än det gjorde. Easterlin (2001) upptäckte i Cantrils undersökning (1965) att människor gav påfallande lika svar på vad lycka är trots att undersökningen gällde tolv olika länder, rika och fattiga med olika ideologiska regimer samt en spridning över fem kontinenter.

Flera av respondenterna gav likartade svar på vad lycka är och vad den uppkommer av. Synen på lycka framstår som lika och det kan bero på den rådande samhällsnormen. Människor tillhör olika referensgrupper varav en kan betraktas som den samhälleliga gruppen där de övergripande normerna finns. Svedberg (2003) beskriver att referensgruppen används som en norm för, dels hur man ser på sig själv men även för hur man värderar andra. Det finns normer och värderingar även i referensgrupperna men tillhörigheten i dessa visas främst genom boende, bilmärke och livsstil.

När jag tittade på vad de intervjuade sagt om hur de uppfattade sin egen ekonomi så fann jag en markant skillnad mellan urvalsgrupperna. Gruppen bestående av långtidsarbetslösa/sjukskrivna beskrev en oro över de eventuella framtida sänkningarna av ersättningsnivåerna samt en oro över att inte få ett arbete. Vid en sänkning av ersättningsnivåer kommer Stutzers (2003) resonemang om aspirationsteorin in, att behöva gå tillbaka till en sämre ekonomi när man vant sig vid annan nivå tar emot enligt honom. Detta underbyggs i litteraturen där Veenhoven (1984) kom fram till att en sänkning av den absoluta inkomsten gav lyckonivån en rejäl sänkning, betydligt mer än vad motsvarande ökning av lyckonivån blev vid samma höjning av inkomsten. Lewin (1944) betonar att aspirationsnivån är kopplad till självkänslan och när den inte uppnås upplever människor ett misslyckande.

Stutzer (2003) menar att inkomstaspirationen styrs av två saker, dels att människor vant sig vid att leva på en viss nivå, med en viss standard och dels jämförelser med referensgruppen. Jämförelsen rör inte den absoluta inkomsten utan inkomsten man har i jämförelse med andra.

Den ekonomiska stressen fanns i både gruppernas intervjuvar och det var ett överraskande resultat, jag förväntade mig att stressen skulle vara mindre hos gruppen höginkomsttagare. Det visade sig att stressen var ett tydligt inslag hos båda urvalsgrupperna. De som hade barn prioriterade barnens behov och barnens aktiviteter före sina egna. Jag upplever det som det fanns en tillfredsställelse i att kunna ge barnen bra förutsättningar även om det innebar att föräldrarnas eget intresse fick stå tillbaka. I Hernadis (2006) artikel beskrevs vilka faktorer som påverkar människors status och att vara en bra förälder kom bland de översta.

Det framkom i intervjuvaren att gruppen höginkomsttagare kände störst ekonomisk stress över otillräckligt sparande samt att inte förvalta sina tillgångar på bästa sätt. Den andra urvalsgruppen kände störst stress inför sänkta ersättningar och oväntade utgifter. Veenhoven (1984) påtalar att först när de basala behoven är ekonomiskt tillfredsställda kan människor gå vidare till övriga behov. Layard menar att den ekonomiska tryggheten är en viktig faktor som inverkar på lyckan. Jag kan tänka mig att så länge människor är fullt upptagna med att få privatekonomin att gå runt finns troligen inga funderingar över att skapa en buffert. Välbefinnandet påverkas enligt Stutzer (2003) av hur stort avstånd det är mellan inkomstaspirationen och den faktiska inkomsten. Ju större avstånd desto mindre blir den egna tillfredsställelsen.

Resonemanget enligt Stutzer (2003) och aspirationsteorin angående synen på om mer pengar ger mer lycka eller som forskare tidigare framställt; varför ökar inte lyckan i samma omfattning som inkomst och tillväxt? Han vill förklara detta genom att medelaspirationen ökar i samma takt som inkomsten per capita, detta kan tolkas som om människor inte blir lyckligare även om tillväxten ökar, men handlar om tillvänjning och det faktum att när människan vant sig vid en nivå så måste nivån höjas för att lyckan ska öka. Även Layard betonar att vi vänjer oss vid en viss inkomstnivå och precis som med droger kommer det att krävas ytterligare ökning av inkomsten för att nå samma tillfredsställelse. Argyle framhåller att det är en illusion att pengar ligger till grund för lycka, vi köper saker som vi tror ska ge oss lycka men lyckan är kortvarig. Han åskådliggör även människors intresse av att vinna pengar vilket visar på en föreställning om att pengar skapar lycka.

6. Slutdiskussion

Denna undersökning gjordes i syfte att belysa lyckans betydelse för individen och samtidigt ta reda på hur kopplingen mellan lycka och ekonomi upplevs. Jag förvånades över att i stort sett samtliga respondenter betonar att de upplever att pengar inte gör dem lyckligare men i nästa andetag medger de att pengar ändå är av stor vikt. Inte enbart direkt utan även indirekt så är pengar en faktor som har stor inverkan på välbefinnandet hos respondenterna. Jag tror att detta skulle kunna härledas till dagens samhällsnorm, vad det stora flertalet tycker om lycka kontra pengar och ekonomi. I Sverige idag är det inte riktigt rumsrent att tycka att pengar är viktigt, vi intalas från det vi är små, att pengar inte gör oss lyckligare, samtidigt bygger hela vårt samhälle på konsumtion och att vi kan konsumera oss lyckliga. En annan aspekt är att få vill erkänna att de inte klarar sig ekonomiskt för det innebär en stigmatisering, de flesta vill framhålla att de klarar sig för att inte betraktas som dem som står i utkanten av samhället.

Att inte ha pengar är något som skambelägger människor vilket Starrin & Jönsson (1998) beskriver genom ekonomi - skam modellen. Denna visar betydelsen av ekonomins inverkan på människor samt hur stigmatiseringen och skammen påverkar, genom en sänkt inkomst vid exempelvis arbetslöshet, förlorar människan inte enbart pengar utan även social status.

Det syntes tydligt i svaren att ekonomin var grunden för tryggheten, att slippa oroa sig och vända på varje krona. Så om pengar inte direkt kan ses som grund för lycka så kan ekonomisk trygghet ses som en indirekt orsak till lycka och välbefinnande. Flera av respondenterna framhåller att den ekonomiska tryggheten är viktig för dem.

Ett tema som jag såg tydligt och som fått ta stor plats i resultatet är den ekonomiska stressen. Den genomsyrade stora delar av intervjuerna och den fanns ständigt närvarande oavsett urvalsgrupp. Enligt aspirationsteorin så ökar de materiella kraven efterhand som inkomsten ökar. Om inkomsten täcker hyra, mat och räkningar går funderingarna vidare till ekonomisk buffert, spara till barnen och förvalta sina inkomster. Om inkomsten räcker under förutsättning att inget oförutsett inträffar, ser resonemanget annorlunda ut eftersom något oförutsett kan inträffa när som helst. Det framgick även att samhällsekonomiska faktorer till stor del påverkade urvalsgruppens välbefinnande för långtidsarbetslösa/sjukskrivna genom den oro de kände inför eventuella sänkningar av ersättningsnivåerna.

Jag har funderat mycket över det faktum att i intervjupersonernas svar finns det en tydlighet i att alla resonerar om pengar och inkomst utifrån vad de faktiskt har. Jag kunde inte urskilja att den egna upplevelsen av lycka skilde sig mellan de båda urvalsgrupperna och detta kan bero på flera saker, det är möjligt att alla respondenterna hade rimliga mål som var

möjliga att uppfylla vilket enligt Layard påverkade lyckonivån. Han betonar även att upplevelsen av människors egen lycka påverkas av vad vi är vana vid att ha och ser vi då vidare på aspirationsteorin (Lewin et al, 1944) så anpassar människan sina förväntningar för att undvika misslyckande som i sin tur tär på självkänslan och i förlängningen gör oss olyckliga.

Något som hela tiden dök upp var att samtliga respondenter framhöll att familjen och det sociala umgänget var bland det viktigaste för deras lycka. Samtidigt kom det fram ett behov av pengar för exempelvis barnens aktiviteter, när resten av familjen hade det bra var det en bidragande faktor till den egna lyckan. Ytterligare en aspekt är att alla var överens om vikten av arbete, inte enbart för ekonomins skull utan även för det sociala livet.

Blir man lycklig av pengar? Det är en stor fråga och den är inte enkel att svara på, men att vara utan pengar eller ha för lite pengar innebär ett stressmoment, det medför mindre resurser som i sin tur innebär mindre inflytande över det egna livet. Jag tror pengar har större betydelse än vad människor är medvetna om eller vill tillstå. Som de Botton (2004) skriver i sin bok Statusstress så har statusen i samhället under de senare århundradena kopplats till ekonomisk framgång och konsekvenserna av hög status är attraktiva, här ingår exempelvis resurser, frihet och tid. När människor får andra människors godkännande och kanske till och med beundran för att de har en hög status så tror jag det påverkar inkomstaspirationerna i hög grad. Detta förutsätter naturligtvis att alla har arbete så det är möjligt att påverka inkomsten.

Slutligen så funderar jag över om det kanske är kravet på människor att vara lyckliga som sänker lyckonivån. Om kravet påverkar vår aspirationsnivå gällande lycka och den inte stämmer med det vi upplever och uppnår så kan det bidra till en sänkt lyckonivå.

Referenslista

Litteratur

- Argyle, Michael (2001) *The Psychology of happiness*. London: Routledge.
- Bringéus, Nils-Arvid (2004) *Lyckan kommer, lyckan går*. Malmö: Bokförlaget Atlantis.
- De Botton, Alain (2004) *Statusstress*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Easterlin, Richard. A (2001) *Tillväxtens tidevarv*. Stockholm: SNS Förlag.
- Fitzpatrick, Tony (2001) *Welfare theory*. Basingtoke: Palgrave.
- Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Klein, Richard (2005) *Lyckoformeln*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Layard, Richard (2005) *Happiness – lessons from a new science*. London: Penguin Books Ltd.
- Mallén, Agneta (2005) *Trygghet i skärgårdsmiljö*. Lund: Sociologiska institutionen.
- Repstad, Pål. (1999) *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, Lars (2003) *Gruppsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Veenhoven, Ruut (1984) *Conditions of happiness*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- Veenhoven, Ruut (1994) *Correlates of happiness*. Rotterdam: RISBO.

Artiklar

- Andersson, Patric (2001) Betydelsen av psykologiska och sociala faktorer för ekonomiskt beteende. *Ekonomisk Debatt*. Nr 8, 2001.
- Hernadi, Alexandra (2006) Status går inte att köpa enligt ny undersökning. *Svenska Dagbladet*. 20061208.
- Lewin. K Dembo TT, Festinger. L & Sears. PS (1944) Levels of aspiration. *Personality and the behavior disorders*. i Hunt JMV. Vol 1 s 333-378.
- Lind, Daniel (2005) Lyckans ekonomi: ett framväxande forskningsområde. *Ekonomisk debatt* nr 2, 2005. sid. 32-43.
- Norberg, Johan (2006) Politiserad lyckoforskning gör ingen glad. *Ekonomisk debatt* nr 1, 2006. sid.44-54.

Starrin, Bengt & Jönsson, R Leif (1998) Ekonomisk påfrestning, skamgörande erfarenheter och ohälsa under arbetslöshet. *Arbetsmarknad & arbetsliv*. Nr 2 1998.

Stutzer, Alois (2003) The role of income aspirations in individual happiness. *Journal of economic behavior and organization*, 54 (1), 2004. sid. 89-109.

Internetadresser

Arbetsmarknadsstyrelsen
www.ams.se, 2006-11-18

Clark, www.iew.unizh.ch
Economic foundations of subjective well-being. Andrew E. Clark.
http://www.iew.unizh.ch/grp/fehr/esd2001/clark_Ecfndwb1.pdf, 2006-12-20

Ekonomifakta
www.ekonomifakta.se/page_____390.aspx, 2006-11-18

Layard, <http://cep.lse.ac.uk>
<http://cep.lse.ac.uk/events/lectures/layard/RL030303.pdf> 2007-01-01

Nationalencyklopedin, www.ne.se, A
www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=126543&i_word=bentham
2006-11-08

Nationalencyklopedin, www.ne.se, B
www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O233173&i_word=lycka
2006-11-14

Nationalencyklopedin, www.ne.se, C
http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=246259&i_word=lycka
2006-11-20

Statistiska centralbyrån, www.scb.se, A
www.scb.se/Grupp/allmant/BE0801_2004K01_TI_03_A05ST0401.pdf, 2006-12-07

UR, Brölde, 2006
www3.ur.se/samtalmed/templates/ProgramPage_____21608.aspx, 2006-11-27

World Database of Happiness
www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/index.htm, 2006-11-02

Bilaga 1

Inledningsfråga, Vad uppfattar du som lycka? Kan du beskriva när du är lycklig?

Intervjuguide

1. Hur ser din nuvarande försörjningsbörda ut?
2. Hur uppfattar du din egen ekonomi?
3. Jämför du din ekonomi med andra?
4. Vilken betydelse har pengar för hur du mår?
5. Är det alltid bra att ha mycket pengar? På vilket sätt?
6. Hur uppfattar du din levnadsstandard?
7. Kan du ge exempel på när pengar påverkar dig på ett bra respektive dåligt sätt?
8. Kan du ge exempel på när pengar ger dig positiva känslor respektive negativa känslor?
9. Vad ska varje enskild ha råd till? Levnadsstandard
10. Hur mycket pengar skulle du behöva för att känna dig lycklig?